

HOZIRGI DAVR TARAQQIYOTIDA BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARI

Azimova Nodira Xikmatovna

BuxDU Pedagogik ta'lim fakulteti tyutori

Annotatsiya

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarining nutqiy ahvoli, ya'ni nutqiy shakllanishi, rivojlanishlari, sof va ravon so'zlashlari, nutqiy defektlarning bo'lmasligi uchun mamlakatimizda olib borilayotgan ishlar va maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning yangi texnologiyalarini ishlab chiqish va jarayonda faol qo'llash masalalari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: faoliyat, nutq, tafakkur, lug'at ishi, kompetensiya, innovatsion ta'lim, badiiy asar, rivojlanish.

Annotation

In this article, the speech condition of children of preschool educational organizations, that is, speech formation, development, clear and fluent speaking, the work being carried out in our country for the absence of speech defects, and the development and active use of new technologies for the development of speech of preschool children in the process issues are stated.

Key words: activity, speech, thinking, vocabulary work, competence, innovative education, artistic work, development.

Ma'lumki, vatan beshikdan boshlangani kabi, ta'lim-tarbiya ham beshikdanoq, hattoki, bola tug'ilmasidanoq berila boshlanishi kelajakdagi ijobiy natijalarga sabab bo'ladi. Mamlakatimiz yoshlariga erta ta'lim-tarbiya berishning hozirda yurtimizda faoliyat yuritayotgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'z zimmasiga mas'uliyatini olgan. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bilimlarni berish shakli faoliyatdir. Faoliyatlar jarayonida bolaning nutqi rivojlanib, undagi grammatik va fonematik qirralari sayqallanib, til boyligi oshib borish bilan bir qatorda undagi psioxologik va intellektual jihatlari rivojlanib boradi.

Maktabgacha yoshning xususiyati shundan iboratki, ushbu davrda aynan umumiy rivojlanish ta'minlanadi, natijada kelajakda har qanday ijtimoiy bilim, malaka, ko'nikma va faoliyatning turli ko'rinishlarini egallash uchun poydevor yaratiladi. Ta'lim jarayoni bola shaxsiga yo'naltirilganligidan kelib chiqib, maktabgacha yoshdagi bolalarning ta'lim-tarbiyasi shaxsning rivojlanishida ijodiy va insonparvarlik tamoyillariga asoslangan holda ta'lim-tarbiyaning usul va uslublari tizimidan tashkil topgan hamkorlik pedagogikasi tamoyillariga tayanib amalga

oshirilishi lozim. Yuqoridagilar shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni tatbiq etishda bola va pedagog shaxsining alohida rivojlanishi emas, balki ta'lim jarayoni yaxlit subyektining rivojlanishi amalga oshirilishi lozimligidan dalolat beradi. Albatta, bunday chora-tadbirlardan ko'zlangan asosiy maqsad, avvalo, bolalarni har tomonlama intellectual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish hamda ularni maktabga sifatli tayyorlashdir. Shu bois bolalarni maktabgacha ta'lim tashkilotlariga jalb qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shularni inobatga olgan holda bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri bo'lgan maktabgacha ta'lim tashkilotidagi bolalarning nutqiy ahvoli, ya'ni nutqiy shakllanishi, rivojlanishlari, sof va ravon so'zlashlari, nutqiy defektlarning bo'lmasligi kabi bir qator bajarilishi lozim bo'lgan vazifalar turibdi. Biz bilamizki, tafakkur bevosita va bilvosita nutq bilan chambarchas bog'liqdir. Til va tafakkur munosabati, ya'niki, qonuniyati aynan boladagi ilk nutqiy imkoniyatlarning paydo bo'lishidan boshlab o'zini namoyon etadi. Bola nutqi qanchalar boy, ravon, uzluksiz va o'rinli bo'lsa, bola tafakkuri buning in'ikosidir. Shunday ekan, biz nutq o'stirish ishlarini kichik guruh tarbiyalanuvchilaridan boshlashimiz darkor. Bugungi kunda nutqdagi kamchiliklar uchun maxsus mutaxassislar ish olib boradi, ammo lug'atni o'stirish, boyitish muammolari bilan shug'ullanuvchi maxsus mutaxassislar mavjud emas. MTT tarbiyachilarining oldidagi lug'at ishini olib borish va bola nutqidagi lug'at boyligini o'stirish muammolari kunning dolzarb masalasidir.

Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirish “Ilk qadam” Davlat o'quv dasturida belgilangan bolalarga ta'lim berishda kompetentsiyaviy yondashuvning muhim qismi sanaladi. 6-7 yoshli bolaning umumiy muhim kompetentsiyalari sifatida birinchi navbatda, kommunikativ kompetentsiya, ya'ni muloqot vositalaridan turli vaziyatlarda foydalana bilish ko'nikmasini shakllantirish belgilangan. Demak, tarbiyalanuvchilarning o'yin, bilish va ijtimoiy kompetentsiyasi qatorida muloqot kompetentsiyasi asosiy o'rinni egallaydi. Shunday ekan, MTTda har bir ta'limiy faoliyat mazmunida bolaning nutqini o'stirish va muloqotchanlik ko'nikmalarini shakllantirish asosiy vazifa hisoblanadi. Bola yangi bilimlarni o'yinlar va didaktik vositalar asosida o'zlashtirganida samaradorlik yuqori bo'ladi. Ya'ni badiiy adabiyotni oddiy o'qib berishdan ko'ra innovatsion ta'lim texnologiyalarini qo'llagan holda faoliyatga tatbiq etish har bir bolaning nutqini rivojlantirish jarayonini ta'minlaydi, tezlashtiradi va shu bilan ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi. Buning uchun maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishning yangi texnologiyalarini ishlab chiqish va jarayonda faol qo'llash talab etiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini shakllantirish muhim va qiyin vazifadir. Ushbu muammoni muvaffaqiyatli hal qilish ham bolalarni yaqinlashib kelayotgan maktabga tayyorlash uchun, ham boshqalar bilan qulay muloqot qilish uchun zarurdir. Bolalar nutqini rivojlantirish bo'yicha yurtimiz va MDH davlatlari pedagoglari qator izlanishlar olib borishganki, xususan, R.Inog'omova, L.Mo'minova, V.Gerbova, M.Konin, G.Lyamina,

O.Ushakovalarning pedagogik xazinasidan foydalanib MTTda nutq oʻstirish ishlarini mazmunli tashkil etish mumkin.

Dialogik, hissiy jihatdan boy nutqi shakllanishi uchun qulay muhitda boʻladi. Badiiy asarlar vositasida bolalarning nutqi va tafakkuri rivojlanar ekan, bir paytning oʻzida bogʻlanishli dialogga kirishadi, fikrlarini bayon etishga kirishadi. Bu bolaga zavq va quvonch bagʻishlaydi, bu tuygʻular nutqni faol idrok etishni ragʻbatlantiradigan va mustaqil nutq faoliyatini yaratadigan eng kuchli vositadir. Buni amaliyotda kuzatganimizda oʻyinlar va samarali taʼlim texnologiyalari asosida nutq oʻstirish mashgʻulotlari oʻtkazilganida bolalarning faolligi, fikrlarini dadil asosda bayon qilgani, jarayonda zerikish bilmaganligi, lugʻatida yangi soʻzlarni qoʻllaganligi, qiziqishlari tufayli yangi maʼlumotlarni oʻzlashtirishga ishtiyoq uygʻonganligi maʼlum boʻldi. Bu esa MTTda bolalarni maktab taʼlimiga tayyorlashda umumiy muhim kompetentsiyalarni shakllantirishning asosiy va zarur talabidir. Mana shularni inobatga olgan olgan xulosa qilish mumkinki, maktabgacha taʼlim tashkilotlarida olib boriladigan nutq oʻstirish taʼlimiy faoliyat jarayoni va nutq oʻstirish faollik markazidagi jarayonlar zamonaviy texnologiyalarni qoʻllagan holda olib borilishi zarur. Chunki maktabgacha taʼlim tashkiloti ishiga innovatsiyalarni kiritish maktabgacha taʼlim tizimini takomillashtirish va isloh qilishning eng muhim shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Q. Shodiyeva “Nutq oʻstirish uslubiyoti” Toshkent-2009
2. “Oʻzbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qoʻyiladigan Davlat talablari” Toshkent. OʻzRMTV 2018 yil
3. “Ilk qadam” Davlat oʻquv dasturi. Toshkent. OʻzRMTV 2018 yil
4. ”Maktabgacha taʼlim metodikasi” jurnallari
5. Internet manbalari.